

สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา คู่แฝดที่ถูกกลืน

หน้าต่างความคิด

● เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว

ผู้ช่วยรองอธิการบดีฝ่ายวิจัย
ม.ธุรกิจบัณฑิตย์

ในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ชาวเกี่ยวกับสภาพอากาศที่ผิดปรกติมิให้เห็นกันทุกมุมโลกด้วยความถี่ที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นี่คือสัญญาณเตือนจากธรรมชาติว่า ความพยายามที่จะผลักดันความสำเร็จในเชิงวัตถุของสังคมมนุษย์สร้างความเสียหายต่อโลกใบนี้จนเกิดขีดความสามารถที่ระบบนิเวศของโลกจะรักษาสสมดุลไว้ได้โดยไม่แสดงอาการออกม

ประเทศไทยเองก็เจอกับปัญหานี้มาตลอด บางครั้งก็เป็นข่าวน่ากลัว บางครั้งก็เป็นข่าวใหญ่ ที่ไม่เคยได้เป็นข่าวน่ากลัวก็ยังมี ยิ่งในช่วงเศรษฐกิจยังไม่ฟื้นตัวแบบนี้ อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจรายได้ไตรมาส กลายเป็นข้อมูลที่ได้รับ ความสนใจมากกว่าระดับมลพิษในอากาศ ปริมาณน้ำเสียในแม่น้ำลำคลอง และปัญหาภัยแล้งที่กำลังจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่เพาะปลูกนับล้านไร่ในระดับที่แตกต่างกัน

ความเสียหายเริ่มเริ่มต้นเมื่อประมาณร้อยกว่าปีที่แล้ว ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศอังกฤษและประเทศอื่นๆ ในทวีปยุโรปกำลังเปลี่ยนตัวเองจากประเทศเกษตรกรรมมาเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยมีถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงหลักในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับคนยุคนั้น

ถ่านหินถือเป็นเชื้อเพลิงที่สร้างความสะดวกได้มากที่สุดประเภทหนึ่ง หากไม่มีการบำบัดเขม่าควันที่เกิดจากการเผาไหม้ให้ดี เขม่าควันเหล่านี้เมื่อตกลงมาที่พื้นจะทำลายดิน ถักตกลงในแหล่งน้ำก็จะทำให้น้ำเสีย คนที่มีสารพิษจากเขม่าควันสะสมในร่างกายมาก ก็จะเกิดอาการเจ็บป่วยอย่างรุนแรง

เนื่องจากผลกระทบเหล่านี้ใช้เวลานานกว่าจะแสดงตัว ประกอบกับช่วงนั้นสังคมมนุษย์ยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ จึงปล่อยให้ ความเสียหายเกิดขึ้นทีละนิดสะสมไปเรื่อยๆ จนในที่สุดสภาพแวดล้อมและสุขภาพของคนนับล้านที่อาศัยอยู่ในย่านอุตสาหกรรมก็ถูกทำลายจนเสียหายอย่างรุนแรงไปแล้ว

สภาพแวดล้อมของประเทศเหล่านี้เสื่อมโทรมถึงขีดสุด บางพื้นที่ควันจากถ่านหินบดบัพ้องฟ้าจนแทบไม่มีแสงแดดส่องลงมา คนต้องหายใจเอาอากาศเสียเข้าไปอยู่ทุกเมื่อ เชื้อวัน แม่น้ำหลายสายปนเปื้อนไปด้วยมลพิษจนแทบไม่มีสิ่งมีชีวิตชนิดไหนอยู่ได้เลย

มาวันนี้ ประเทศเหล่านั้นส่วนใหญ่ได้กลายเป็นประเทศแนวหน้าทางเศรษฐกิจของโลก บ้านเมืองมีการพัฒนา สภาพแวดล้อมดี น่าอยู่อาศัย ดูไปแล้วประเทศหนึ่งว่าการเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม การตรึงค่าค่าบาทของคนในรุ่นก่อนๆ ก็คือต้นทุนในการพัฒนาประเทศให้มาถึงจุดที่อยู่ ณ วันนี้

ในทางเศรษฐศาสตร์มีแนวคิดที่เรียกว่าเส้นโค้งคุซเน็ตซ์ (Kuznets curve) แนวคิดนี้เสนอว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเป็นกราฟเส้นโค้งรูปเคียว ซึ่งแบ่งออกเป็นสองช่วงด้วยกัน ช่วงแรกคือช่วงที่ประเทศ

เปลี่ยนจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม ช่วงนี้เป็นการไต่ขึ้นไปบนยอดโดม ความสูงของโดมคือระดับปัญหาสภาพแวดล้อมของประเทศ เวลาที่ใช้ในการปีนขึ้นไปให้ถึงยอดคือเวลาที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ ยิ่งใช้เวลามาก ประเทศก็พัฒนามากขึ้น รายได้ต่อหัวโดยเฉลี่ยของประชากรจึงสูงขึ้นตามไปด้วย

ช่วงต้นของการพัฒนา ประเทศยังไม่มีเครื่องมือเครื่องจักร คนในประเทศคือคนภาพไม่สูง ขาดทักษะที่จำเป็นสำหรับการผลิตโดยใช้เทคโนโลยี และประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจนอยู่ การพัฒนาประเทศจึงต้องเริ่มจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ มีการตัดไม้ทำลายป่า ล่าสัตว์ ขุดเอาแร่ธาตุทรัพยากรในดินไปขาย เพื่อนำเงินที่ได้มาใช้ในการสะสมทุน โดยการซื้อเครื่องจักรเครื่องมือ ลงทุนในการศึกษา พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่ออุตสาหกรรมด้วยเหตุนี้เอง ช่วงต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจจึงมักเกิดขึ้นควบคู่กับปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศมีการพัฒนาถึงระดับหนึ่ง สามารถถีบตัวไปเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่มั่งคั่งมากขึ้นได้แล้ว ปัญหาสภาพแวดล้อมก็จะค่อยๆ ลดลงไปเอง เนื่องจากเมื่อคนมีความกินดีอยู่ดี มีการศึกษา พวกเขาจะแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการผลิต เป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อมน้อยลง ส่งผลให้ปัญหาสภาพแวดล้อมค่อยๆ ลดลงตามไปด้วย ช่วงนี้เป็นการไต่ลงจากโดม

นักเศรษฐศาสตร์ส่วนหนึ่งได้ใช้ประวัติศาสตร์ของประเทศที่พัฒนามาเป็นหลัก

ฐานยืนยันที่ถึงความน่าเชื่อถือของแนวคิด มีงานวิจัยจำนวนมากที่ทำการศึกษาเรื่องนี้ แต่จนแล้วจนรอดก็ยังหาข้อสรุปไม่ได้เสียที่ว่า การได้เส้นโค้งนี้คือทางเลือกเดียวในการพัฒนาจริงหรือไม่

ลองสมมติกันเล่นๆ ว่า มีผู้กำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศท่านหนึ่งออกมาบอกว่า “ตอนนี้ประเทศไทยพัฒนาแล้วประมาณเจ็ดสิบกว่าปี เราก็น่าจะเกือบถึงจุดยอดของเส้นโค้ง คุณนี่หะ แค่ออม “อดทน” กับปัญหาสิ่งแวดล้อมไปอีกสักสิบปี เทียบสภาพแวดล้อมในบ้านเมืองเราก็จะค่อยๆ ดีขึ้นเอง ถ้าตอนนี้ท่านอายุสักสามสิบปลายๆ พอเกษียณ ท่านก็จะได้อยู่บ้านที่ล้อมรอบไปด้วยพื้นที่สีเขียว รถไม่ติด หายใจหายใจได้คล่อง ปลุกผักทำสวนก็ไม่ต้องกังวลเรื่องน้ำท่า เพราะถึงตอนนั้นประเทศไทยจะมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล” ท่านจะยอมอดทนขนาดนั้นหรือไม่? คงมีไม่กี่คนที่จะใจเย็นได้นานขนาดนั้น

ในความเป็นจริง สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนานั้นถือเป็นฝาแฝดที่ต้องได้รับการเอาใจใส่ทั้งคู่ เพราะระบบนิเวศน์มีขีดจำกัดในการรับมือกับปัญหาสภาพแวดล้อม เมื่อใดที่ปัญหาที่เกินกว่าขีดจำกัดของระบบ ระบบจะล้มเหลวไม่สามารถกลับมาสู่สภาพเดิมได้อีก จนบัดนี้ยังไม่มีความพร้อมอะไรมาวัดได้อย่างแม่นยำว่า ระบบนิเวศน์แต่ละแห่งมีขีดจำกัดอยู่ระดับไหน พอวัดไม่ได้ก็เลยไม่ใส่ใจเท่าที่ควร แกล้งปิดตาทำเป็นมองไม่เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม

ที่ผ่านมา ทิศทางการพัฒนาของบ้านเรากำลังวิ่งไปตามครึ่งแรกของเส้นโค้งคุณนี่หะ แต่ระบุได้ยากว่าเราอยู่ในช่วงไหนของเส้นโค้งแล้ว ไม่มีใครบอกได้ว่าอีกนานแค่ไหนจะถึงจุดยอดของเส้นโค้ง อย่าลืมนะว่ายิ่งดีขึ้น สภาพแวดล้อมก็เสื่อมโทรมมากขึ้น ใครจะไปรู้ว่า เราจะถึงยอดโดมแล้วไต่ลงมาได้ก่อน หรือสภาพแวดล้อมจะถึงกาลวิบัติก่อน หากเป็นกรณีหลัง ถึงแม้วันนั้นเรามีเงินเต็มห้องทองเต็มบ้าน แต่ต้องนั่งป่วยกระเสาะกระแสะเพราะวัณโรค ลูกหลานเกิดมาพิการพิการ จะออกจากบ้านต้องสวมหน้ากากกรองอากาศ มันจะคุ้มกันหรือไม่?

วันศุกร์หน้า (5 มิ.ย.) เป็นวันสิ่งแวดล้อมโลก ลองถามตัวเองว่า เราอยากส่งมอบโลกแบบไหนให้กับลูกหลาน?